

Μεθοδολογία

Προκειμένου να εξετάσουμε τη σχέση μιας γλωσσικής μεταβλητής (φωνητικής/φωνολογικής, μορφολογικής, συντακτικής, σημασιολογικής κλπ.) με μια κοινωνική μεταβλητή (ηλικία, φύλο, κοινωνική τάξη κλπ.), είναι απαραίτητη η συλλογή **γλωσσικού υλικού**. Αρχικά, πρέπει να καθορίσουμε με σαφήνεια το αντικείμενο της μελέτης, δηλαδή τη **γλωσσική μεταβλητή**, το γλωσσικό στοιχείο, το οποίο εμφανίζει «εναλλασσόμενους τύπους» (δηλ. ποικιλία: variation) ανάλογα με το χρήστη. Τέτοια στοιχεία είτε έχουν εντοπιστεί από προηγούμενες μελέτες είτε υποθέτουμε την ύπαρξή τους και διεξάγουμε την κοινωνιογλωσσολογική έρευνα προκειμένου να επαληθεύσουμε ή να διαψεύσουμε την αρχική (μας) υπόθεση. Έπειτα, εντοπίζουμε τους υποψήφιους **πληροφορητές** (informants), οι οποίοι είναι αυτοί που εμφανίζουν στην ομιλία τους γλωσσική ποικιλία, ανάλογα με τις κοινωνικές τους συντεταγμένες. Προκειμένου να συλλέξουμε γλωσσικό υλικό από τους πληροφορητές για να συσχετίσουμε γλωσσική με κοινωνική ποικιλία, πρέπει να επιλέξουμε την πλέον κατάλληλη μέθοδο για τους σκοπούς της έρευνάς μας.

Οι πιο διαδεδομένες μέθοδοι συλλογής γλωσσικού υλικού είναι οι παρακάτω:

1) **Γραπτό ερωτηματολόγιο** (questionnaire): παραδοσιακή μέθοδος συλλογής γραπτού υλικού. Διακρίνεται σε δύο βασικές υποκατηγορίες:

α) ερωτηματολόγια με χρήση ευθέων ερωτήσεων, όπου μπορεί να ζητηθεί από τον πληροφορητή να αναφέρει τους τύπους που χρησιμοποιεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, είτε να αποφανθεί για το κατά πόσο κάποιοι τύποι που δίνονται στο ερωτηματολόγιο είναι αποδεκτοί ή όχι.

β) ερωτηματολόγια με κενά (cloze tests), όπου ζητείται από τον πληροφορητή να συμπληρώσει το κενό.

2) **Συνέντευξη** (interview): η πιο διαδεδομένη μέθοδος συλλογής προφορικού υλικού. Έχει πολλές παραλλαγές, ανάλογα με τις ανάγκες κάθε ερευνητή το υλικό είτε καταγράφεται είτε μαγνητοφωνείται. Η συνέντευξη διακρίνεται σε:

α) «αρυφή», «γρήγορη» και «ανώνυμη»: μέθοδος Labov στα πολυκαταστήματα της Νέας Υόρκης

β) «κατευθυνόμενη» συνέντευξη (directed interview): μέθοδος Labov στο Martha's Vineyard. Πραγματοποιώντας μία «κατευθυνόμενη» συνέντευξη, ο ερευνητής προσπαθεί να κατευθύνει τον ομιλητή του να εκφέρει τους αναμενόμενους τύπους. Για το σκοπό αυτό, χρησιμοποιούνται διάφορες τεχνικές (elicitation techniques), οι οποίες αντιστοιχούν σε διαφορετικά επίπεδα ύψους, όπως:

- Ανάγνωση λίστας λέξεων
- Ανάγνωση κειμένου
- Προσεκτική ομιλία
- Αυθόρμητη ομιλία (όταν π.χ. χτυπά το τηλέφωνο ή όταν ο ερευνητής προσπαθεί να δημιουργήσει οικειότητα λέγοντας ένα ανέκδοτο ή μία ιστορία ή κάνοντας προσωπικές ερωτήσεις για καταστάσεις που αναγκάζουν τον πληροφορητή να μιλήσει αυθόρμητα π.χ. ένα ατύχημα)

γ) συνέντευξη με απλή παρατήρηση και συλλογή υλικού εκ μέρους του ερευνητή (participant observation): μέθοδος Labov στα γκέτο του Harlem της Νέας Υόρκης. Η μέθοδος αυτή είναι η πλέον επεξεργασμένη και έχει τη μεγαλύτερη επιτυχία στην εξάλειψη του «παραδόξου του παρατηρητή» (observer's paradox), καθώς ο ερευνητής έχει χάσει πια την ταυτότητα του παρατηρητή-ερευνητή και λογίζεται μέλος της ομάδας.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή επιστημονικά αξιόπιστων συμπερασμάτων είναι ένας ικανοποιητικός αριθμός πληροφορητών, που να επιτρέπει τη γενίκευση των συμπερασμάτων. Αυτό σημαίνει ότι ο ερευνητής πρέπει να επιλέξει ένα όσο το δυνατό μεγαλύτερο και αντιπροσωπευτικότερο γλωσσικό δείγμα της κοινωνικής μεταβλητής που εξετάζει, δηλαδή να φροντίσει ώστε τα άτομα των οποίων η ομιλία εξετάζεται δειγματοληπτικά να εκπροσωπούν την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν.

(παρουσίαση βασισμένη σε σημειώσεις της Μ. Ζιούβα, Ιαν. 2004)

Βλ. Α. Αρχάκης & Μ. Κονδύλη, *Εισαγωγή σε ζητήματα κοινωνιογλωσσολογίας*, Αθήνα, Νήσος, 2004, κεφ. 4. Πβ. Σ. Μοσχονάς, «Ερευνητική μεθοδολογία και ιδεολογικές προκαταλήψεις», http://www2.media.uoa.gr/people/smoschon/download.php?f=essays/language/iep_lang05.pdf.

Συζήτηση (1). Είναι κυκλικός ο ορισμός στη διατύπωση «...να φροντίσει ώστε τα άτομα των οποίων η ομιλία εξετάζεται δειγματοληπτικά να εκπροσωπούν την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν»;

Συζήτηση (2). Να εντοπίσετε τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα καθεμιάς από τις παραπάνω μεθόδους για διαφορετικές γλωσσικές μεταβλητές και να προσδιορίσετε τα είδη των ερευνών για τα οποία ενδείκνυνται. Να χρησιμοποιήσετε τα παραδείγματα μεταβλητών για την περιγραφή της ελληνικής που έχουν αναφερθεί στην τάξη.

Συζήτηση (3). Δεδομένου ότι όλες οι παραπάνω μέθοδοι έχουν μειονεκτήματα, μπορείτε να σκεφτείτε τρόπους να τις βελτιώσετε; Άλλες τεχνικές απόσπασης (elicitation techniques) κατά την «κατευθυνόμενη» συνέντευξη; Ποια θα ήταν, κατά τη γνώμη σας, η πιο κατάλληλη μέθοδος —ή συνδυασμός μεθόδων— για τη δική σας έρευνα;

Δείγμα cloze test
(Συζητήστε τις ανεπάρκειες αυτών των τεστ
για τη διαπίστωση της γλωσσικής μεταβλητότητας)

(Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα του ενός.)

- 1) Η αλήθεια είναι ότι δεν την ____ πια όπως παλιά.
 1. αγαπάω
 2. αγαπώ

- 2) Την ____ γιατί τον καταλάβαινε και του έκανε όλα τα χατίρια.
 1. αγαπούσε
 2. αγάπαγε

- 3) Φαίνονται όσοι ____ με την καρδιά τους
 1. αγαπούνε
 2. αγαπάνε

- 4) Εκφράστε μονολεκτικά:
Αγαπούσε ο ένας τον άλλο
→ Αυτοί _____.

- 5) Για τους γονείς της η Μαρία έλεγε πάντα ότι ____ με πάθος.
 1. αγαπιούνταν
 2. αγαπιόνταν
 3. αγαπιόντανε
 4. αγαπιόσαντε

- 6) Όση ώρα βρίσκονταν στο δωμάτιο, ____ με πάθος.
 1. ντουχτουπιούνταν
 2. ντουχτουπιόνταν
 3. ντουχτουπιόντανε
 4. ντουχτουπιόσαντε

- 7) Διαβάστε τους αριθμούς: 8, 11, 5, 18, 50, 7, 16, 700, 17, 500.

8	11	5	18	50	7	16	700	17	500

- 8) Θα σε δω στις ____.
 1. επτά
 2. εφτά

- 9) Θα σε δω στις ____.
1. οκτώ
 2. οχτώ
- 10) Το σπίτι αυτό το ____ με πολύ κόπο.
1. έκτισε
 2. έχτισε
- 11) Έχει ένα μεγάλο ____ στην Πεντέλη.
1. κτήμα
 2. χτήμα
- 12) ____ τόσο δυνατά που έσπασε το σαγόνι του.
1. Κτύπησε
 2. Χτύπησε
- 13) Τη φόρμα της δουλειάς την είχε πάρει ____ από τον κολλητό του.
1. δανεική
 2. δανεικιά
- 14) Τι ώρα ____;
1. έφυγαν
 2. φύγανε
- 15) Για ____ μια στιγμή να δω τα πρόσωπά σας!
1. βγείτε
 2. βγέστε
- 16) Είναι όλοι από τζάκι! Οι ____ τους φοιτούσαν στο Αμερικάνικο Κολέγιο.
1. πατεράδες
 2. πατέρες
- 17) Ξεπρόβαλε δειλά από την πόρτα και ρώτησε: « ____;»
1. Έφυγαν
 2. Φύγανε
- 18) Όταν ____ με το καλό, επικράτησε απόλυτη ηρεμία στο σπίτι.
1. έφυγαν
 2. φύγανε
- 19) Σε παρακαλώ πολύ, ____ τον να κάνει τη δουλειά του.
1. άφησέ
 2. άσ'